

A közművelődési könyvtárak helyismereti gyűjteményeinek szerepe a nemzeti identitás kialakításában

Nemzeti identitás és helytörténeti-helyismereti gyűjtemények. Amikor e két kifejezést együtt használjuk, első hallásra kérdőjel kívánczok utánuk. Mert hogyan is kerül egymás mellé egy magasröptű bölcséleti kategória és egy földönjáró, gyakorlatias irányú könyvtári munkaterület? Ám ha alaposabban végiggondoljuk e viszony mibenlétét, a kérdőjel eltűnik, sőt felkiáltójellé egyenesedhet. A könyvtárak, közelebről a közművelődési könyvtárak helyismereti-helytörténeti tevékenysége ugyanis jelentékeny mértékben hozzájárulhat, és a tapasztalatok szerint hozzá is járul a nemzeti identitás, a magyarságtudat kialakításához, megerősödéséhez. Ez több tényezővel is magyarázható.

A közművelődési könyvtárak elvileg minden településen jelen vannak, teljesen nyilvánosak, ennél fogva közvetítésükkel a helyismereti szolgáltatások a lakosság minden rétegéhez, egyedéhez eljuthatnak, széles körben foroghatnak. A helyismereti-helytörténeti dokumentumok, információk pedig nagyon alkalmasak arra, hogy erősítsék a szülőföldhöz, lakóhelyhez való érzelmi kötődést, tudatosítsák a valahová tartozás érzését; a lokális értékek, a hajdani örökség ismerete és megbecsülése aztán fontos átvezető elem a nemzeti múlttudathoz, a hazaszeregetettséghez, továbbá más népek-nemzetek tiszteletéhez. A lokálpatriotizmus ugyanis nem provincializmus, hanem a hazafiság egyik megnyilvánulási formája: úgy, ahogy azt *Eötvös József* máig érvényes módon írta: „Az egész hazát csak eszmében foghatjuk fel, s így azon szeretet, mellyel az egyes falujához vagy környékéhez ragaszkodik, tulajdonképp azon kapocs, mely őt a hazához köti”. (Természetesen, a könyvtárak ún. általános gyűjteménye – főleg a történeti, néprajzi és szépirodalmi művészeti anyaga – is komoly szerepet játszik e tekintetben, de ennek taglalása túlnyúlik mostani beszélgetésünk keretein.)

A helyismereti-helytörténeti tevékenység kibontakozásának döntő, eredendő indítéka a történelem, a társadalmi élet földrajzi tagolódása, az emberek szoros kötődése szülőföldjükhöz, lakóhelyükhöz. Már a közismerten kisebb, városállami keretekbe szerveződött ókori Hellas híres drámaköltője, *Euripidész* is gyönyörű sorokban vallott erről: „Drága hazám, otthonom óvj, hogy soha hontalan-ná / ne legyek, nyomorogva tengő / életet ne éljek, / jajteli gondok alatt. A halál, a halál / igája vesse rám előbb / végső napomat; nagyobb / kín nincs, mint ha az ember el- / veszti hazája földjét.” (Médeia. Kerényi Grácia ford.)

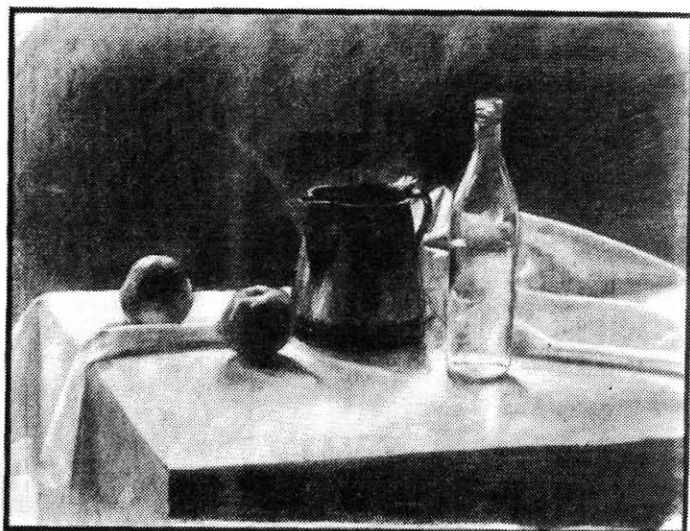
Ez az érzelmi motívum napjainkban is meghatározó a helyismereti-helytörténeti munkában, a kisebbségi létben pedig különösen megnövekszik a jelentősége. Elvászthatatlan ettől a múlt megismerésének szintén régi keletű vágya, amely legmagasabb szinten a tudományos kutatásban nyilvánul meg. Hogy is írta *Ortva*

Tivadar a pozsonyi utcákról és terekről szóló könyvében?: „Aki nem ismeri nemzetének történetét, a maga hazáját – bármit mondjon is – igazán nem szeretheti. Az a városi ember, aki mitsem tud szülőhelye hírneves férfitársairól és nevezetes eseményeiről, az szülővárosát szintén nem szeretheti igazán.” A mindenkori jelenben való eligazodás, az adott hely közéletében, gazdasági mozgásában stb. való részvétel segítségének szándéka is fellelhető a könyvtárak helyismereti tevékenységében. E hármassal – érzelmi, tudományos, gyakorlati – funkciót aztán egy-egy könyvtár a maga adottságaitól, jellegétől, nagyságától, helyi sajátosságaitól, közegétől, anyagi helyzetétől, személyi ellátottságától stb. függően igyekszik és tudja betölteni. E munkaterületen is érvényesül a módszertani szabadság, e téren sem helyes az uniformizálás.

A vázolt feladatok ellátásához szükség van egy minél gazdagabb helyismereti állományra – amelyben a múlt és a jelen dokumentumai egyaránt megtalálhatók –, a megszerzett dokumentumok és a fellelhető információk feltárására és hozzáférhetővé tételére, széles körű megismertetésére.

Szempontunkból, a nemzeti azonosságtudat formálása, elmélyítése szempontjából is kulcsfontosságú az *állomány*. Három anyagrészt különösen jelentősnek minősíthetünk.

1. Az adott település, esetleg környéke múltjának egykorú, ún. forrásdokumentumai és a szakirodalmi feldolgozásokban található történeti információk. E vonatkozásban érdektelen, mikor keletkeztek vagy milyen formát öltenek. Természetesen, a könyvtári gyűjtőkörbe elsősorban a nyomdatermékek tartoznak: könyvek, folyóiratok, heti- és napilapok és ezek közleményei, régi térképek, kinyomtatványok (plakátok, meghívók, prospektusok, kiállítás-katalógusok stb.); de nem mondhatunk le a kéziratok, a képi ábrázolások (képeslevelezőlapok, fotók, metszetek, könyvekben és periodikumokban közölt képek, rajzok stb.), a hangfelvételek, újabban a videofelvételek, a mozgófilmek beszerzéséről sem. Ha nincs a településen levéltár vagy múzeum, még az irattári anyagok és a tárgyi emlékek gyarapítása is megfontolandó lehet. Tartalmilag-tematikailag kiemelendők azok a dokumentumok, amelyek a településen vagy közelében lezajlott jelesebb történelmi eseményekkel, a város vagy község földrajzi nevezetességeivel, néprajzi sajátosságaival, híres műemlékeivel és egyéb rangos létesítményeivel, nagymúltú iskoláival és egyházi központjaival, fontosabb magyar egyesületeivel, szervezeteivel stb. foglalkoznak, vagyis olyasmivel, amire különösen büszkék lehetnek az ott élők, ami különösen növelheti öntudatukat. E sorba tartoznak a helyi kiadók és nyomdák jelesebb termékei, továbbá azok a kiemelkedő személyek, akik a városban, községben születtek, éltek, dolgoztak. Szép, kultúrmissziót is betöltő feladat az ún. országos rangú személyiségek (tudósok, írók, művészek, politikusok, főpapok stb.) helyi hagyományainak ápolása, a rájuk vonatkozó irodalom, illetve saját alkotásaik gyűjtése. S legyünk egy kissé elfogultak a magunk irányába is: a helység könyvtárügyének története szintén fokozott figyelmet érdemel, főleg akkor, ha egy-egy könyvtár hatóköre túlnyúlt, túlnyúlik a hely határain, azaz tágabb művelődéstörténeti jelentőséggel bírt vagy bír. Ezeknek a történeti dokumentumoknak az összegyűjtése – olykor bizony morzsánként – sok-sok fáradsággal jár, kitartást és nemegyszer pénzt is követel, ám mindez megtérül, mert így módon válik a könyvtár, közelebbről a helyismereti gyűjteménye az adott hely (a város, a község és környéke) kollektív emlékezetévé, a múlt-

tudat egyik bázisává. S ezen dokumentumok által ível át a hajdani múlt a jelenbe. „A történelem – mondotta *Eötvös Loránd* 1891-ben –, mikor a múltra veti fényét, a jelent is megvilágítja.” Az érzelmi motívumokat is tápláló, igen előnyös és nevelő hatású megoldás, ha a gyűjtőmunkába (a dokumentumok felkutatásába, megszerzésébe) sikerül bevonni a település lakosságát, főként a fiatalokat, köztük is az általános iskolai és középiskolai tanulókat.

2. A helyismereti állományban feltétlenül helyük van azoknak a szépirodalmi, valamint képző-, fotó-, film- és zeneművészeti alkotásoknak, amelyek a település múltjáról, jelenéről, lakóiról, neves személyeiről, természeti környezetéről stb. íródtak, készültek. A tapasztalatok szerint ezek nagy vonzóerőt gyakorolnak, könnyebben felkeltik az érdeklődést, fokozott mértékben segítik az érzelmi azonosulást, és alkalmasak a magyarságtudat számos más elemének formálására is; a versek, szépprózai művek az anyanyelv ápolásában, megtartásában, a magyar nyelv sajátos helyi színeinek megőrzésében is nélkülözhetetlenek.

3. Azokon a településeken, ahol (vagy közvetlen környékükön) nemcsak magyarok laknak, a közművelődési könyvtár helyismereti gyűjteményében természetesen kapnak helyet a másik (esetleg harmadik, negyedik stb.) etnikum dokumentumai, különös tekintettel a kulturális kölcsönhatást, az egymás mellett élést, a sorsközösséget demonstráló, regisztráló kiadványokra, hang- és képfelvételekre, fotókra stb.

Számos előnyt kínál, ha a közművelődési könyvtárban a helyismereti állományt elkülönítve, közgyűjteményként tárolják, kezelik:

- így kidomborodik az anyag speciális jellege, különleges értéke;
- biztosítható a fokozott védelem (hiszen a dokumentumok jelentős része pótolhatatlan, egyedi darab, bizonyos fajták pedig különleges bánásmódot igényelnek);
- könnyebben, gyorsabban kikereshető a kért dokumentum, információ;

- a széles körű megismertetés, népszerűsítés – mondjuk ki, mert itt helyénvaló: a propagálás – hatékonyabban megoldható;
- az állománnyal kapcsolatos könyvtári munkafeladatok ésszerűbben megszervezhetőek, zavartalanabban elvégezhetőek.

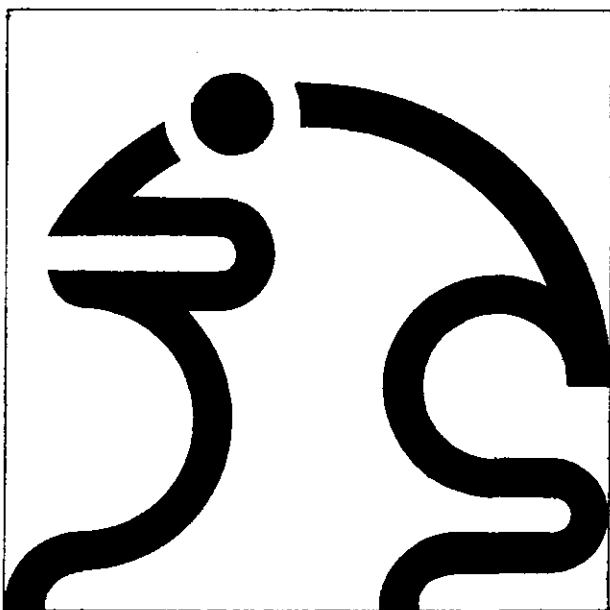
A szakszerű elrendezés, nyilvántartás, kezelés után, mellett alapkövetelmény a helyismereti gyűjtemény sokrétű, színvonalas, megbízható és pontos *feltárása*. Ez az alapfeltétele annak, hogy az olvasók, a használók megfelelően tudjanak tájékozódni a dokumentumokról és az azokban rejlő információk valóban eljussanak hozzájuk. E munkaág problémáit most – idő hiányában – nem tudjuk részletezni, csupán három dologra szeretnék utalni:

- Az állományban lévő dokumentumok mindegyikét fel kell tárni, ilyen vagy olyan módon: katalógusokban vagy ún. önfeltáró rendszerben (amikor a raktári rend egyúttal a feltárás rendje is, főleg képeknél és aprónyomtatványoknál használjuk), illetve újabban számítógépen.

- Ma már nem elegendő a könyvek, folyóiratcikkek és egyéb dokumentumok puszta bibliográfiai leírása, az olvasók, a használók a gyűjteményes kötetekben fellelhető tanulmányok, forráspublikációk, képek stb. iránt is élénken érdeklődnek, s feltűnően sokan keresik a dokumentumokban, közleményekben található közvetlen tényadatokat, faktográfiai információkat is. Szempontunkból különösen fontos jelenség ez, hiszen nagyon gyakran olyan, a városra a községre, netán a kisebbségi magyarságra vonatkozó írásokról, adalékokról van szó, amelyek másként nem kerülnének a felszínre, nem szerezhethetnénk róluk tudomást.

- Az igényes helyismereti tevékenység túlnyúlik az adott könyvtár falain: a feltárás során a település más – jelen esetben főleg a nem magyar – könyvtáraiban, közgyűjteményeiben megyei vagy területi székhelyen, netán a fővárosban meglévő dokumentumokat is célszerű, hasznos számbavenni, regisztrálni. Sokszor magát a dokumentumokat is sikerül valahogy – pl. fénymásolatban, szerencsés esetben eredetiben – megszerezni, de ha erre nincs is mód, a róla készült bibliográfiai tétel vagy a belőle kiírt, kimásolt információ a mi olvasóinknak is rendelkezésére áll. E vállalkozásban egyébként a heti- és napilapok helyi vonatkozású cikkeinek bibliográfiai és faktográfiai feltárása lehet a legtermékenyebb próbálkozás.

A helyismereti gyűjtő- és feltáró munka igazi értelmét az adja, hogy a dokumentumokat, az információkat a könyvtár olvasói valóban használják. Hiszen – s most *Sütő Andrást* idézzük – „Gyertyát nem azért gyűjtanak, hogy véka alá rejtésék, hanem hogy a gyertyatartóba tegyék, és fényét vesse mindazokra, kik a házban vannak.” (Csillag a máglyán.) A helyismereti különgyűjtemény dokumentumait általában nem kölcsönzik, három okból: kivételes értéket képviselnek, többnyire csak egy példány van belőlük, így bármikor bárki számára hozzáférhetőek. Viszont azokból a helyi vonatkozású könyvekből, hanglemezekből stb., amelyekből több példányunk is van – főleg a szépirodalmi, zenei alkotásokat, az esszéyszerű történelmi és néprajzi munkákat említhetjük – a második, harmadik stb. példányt igen ajánlatos kölcsönözni; bizonyos művek többes példányaiból – ha lehet és ott tényleg hasznosíthatók – a gyermekrészlegben is helyezünk el egyet-egyet. A helybeni használat szigorúságát enyhítené a másolatszolgáltatás: fénymásolat készítése könyvrészletekről, cikkekről, képekről, magnókazetták és hanglemezek átjátszása stb.

A helyismereti állomány, még inkább a benne őrzött információk megismer-
tetésére, közkinccsé tételére kitűnő alkalmat kínálnak a különféle rendezvények:
úgy mint a kiállítások, az előadások, a hangversenyek, a film- és videóvetítések,
az író-olvasó (szerző-hallgató) találkozók, a vetélkedők stb.; olykor nehezen vá-
laszthatók el ezektől a könyvtárban szervezett, működtetett helytörténeti, nép-
rajzi stb. szakkörök, klubok. Ezek közül egy formát feltétlenül kiemelendőnek
tartok, hatékonysága miatt: és ez a helyismereti-helytörténeti témákat feldolgozó
tanórák tartása a könyvtárban, esetleg – ha pedagógus képesítése is van – a
könyvtáros által. A közművelődési könyvtárak helyismereti tevékenységükkel
egyébként is segíthetik az iskolai oktató-nevelő munkát, a tanórákon és a tan-
órákon kívül folyó tudatformálást; főleg ott hézgapótló ez, ahol az iskolai könyv-
tár nem, vagy csak erősen szelektálva gyűjti a helyismereti-helytörténeti doku-
mentumokat.

Szólni kellene még a közművelődési könyvtárak helyismereti-helytörténeti ki-
adványairól és a könyvtárosok máshol publikált írásairól: a bibliográfiákról, az
adattárakról, a helytörténeti-néprajzi tanulmányokról, forrásközleményekről,
dokumentumválogatásokról, az életrajzokról stb., amelyek szintén fontos, hatá-
sos eszközei az identitástudat kialakításának, megszilárdításának. Ez a témakör
azonban végképp szétfeszítené egy ilyen szűkre szabott hozzászólás kereteit.

Ha még oly kevés is az idő, egy mozzanatot okvetlenül meg kell említeni,
nevezetesen azt, hogy mi, az anyaország könyvtárosai, könyvtárai hogyan segít-
hetünk a szomszédos országokban, kisebbségi sorban élő magyar kollégáinknak
a helyismereti-helytörténeti tevékenységük gazdagításában. Távirati tömörséggel
és rövidséggel sorolnám fel, mire gondolok: hagyományai vannak a határmenti
megyék könyvtárosai közötti együttműködésnek, tapasztalatcserének, a helyis-

mereti dokumentum- és információanyag kölcsönös cseréjének – ennek formavilága, intenzitása stb. nyilván továbbfejleszthető; az elmúlt években kezdett rendszeressé válni az erdélyi, felvidéki, kárpátaljai, vajdasági és burgenlandi kollegák meghívása a magyarországi könyvtáros tanácskozásokra; az Országos Széchényi Könyvtár évek óta folyamatosan mikrofilmre veszi a szomszédos országokban kiadott magyar folyóiratokat, heti- és napilapokat – ez is hosszú-hosszú ideig eltartó program marad; bizonyára segíthetünk a módszertani irodalom eljuttatásával; talán a továbbképzésbe is aktívan bekapcsolódhatnánk. Érdemes lenne ezen is közösen gondolkodni.

Bényei Miklós

(Elhangzott az MKE 1994. évi körmendi vándorgyűlésén.)

A helyismereti tevékenység története Nagy-Britanniában

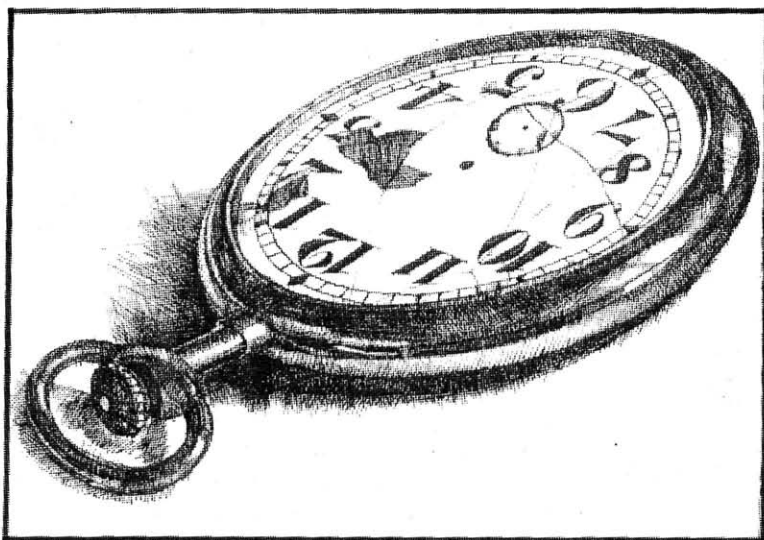
Diákéveim alatt két fontos történelmi dátumot kellett megjegyezmem, 1066-ot Hódító Vilmos győzelmét, mely a normann korszak kezdetét jelentette és 1215-öt, amikor a rendek Földnélküli Jánost a Magna Charta aláírására kényszerítették. Tanultunk a királyokról, királynőkről, háborúkról és nemzeti mozgalmakról, az Ipari Forradalomról, de senki nem foglalkozott a kastélyokban szolgáló cselédek, a farmokon dolgozó parasztok vagy a túlszűfolt munkástelepeken élők sorsával.

Szerencsére ez a szemlélet napjainkra megváltozott. Olyan mértékben megnőtt a helytörténet, az egyszerű emberek életének ismerete utáni igény, hogy arról a 19. században élő pap, aki templomtörténetet írt, vagy elkészítette a nemesi pártfogók családfáját nem is álmodhatott.

A helytörténet iránti érzékenységünk korunk összetettségében gyökerezhet. Kevesen tudják a falusi kislányról készített metszetet vagy a zsűfolt városi utcáról készült régi fényképeket nosztalgia nélkül nézni. Másrészt a megnövekedett szabadidő, a könnyebb utazás szintén szerepet játszik a helytörténet felé fordulásban. És ne feledkezzünk meg azokról az amatőr kutatókról, akiket megigéz a munka szépsége, és idejüket az elődök életének tanulmányozásával töltik.

A múlt ismerete a jelennel teremti meg a kapcsolatot, örökségünk része mai ismeretanyagunknak. A kutatási anyagok hozzáférhetőek és ennél fontosabb, hogy feladatot adnak a történészeknek, könyvtárosoknak, helyi egyesületeknek, iskoláknak. A helytörténeti dokumentumok egyre előkelőbb szerephez jutnak, ismertebbé válnak.

A helytörténeti kutatás növekvő népszerűségét jelzik a szaporodó egyesületek. Sok száz egyesület van, beleértve a családtörténettel, az ipari műemlékkel, építészettel, efemer kiadványokkal, vallástörténettel foglalkozókat. A nagy egyesületek védőszárnyai alatt különböző kisebb – formális kötöttségektől mentes – egyesületek tevékenykednek, mint a mi yorki helytörténeti közösségünk, mely lehetőséget biztosít a helytörténeti gyűjteménnyel foglalkozó városi könyv-

tárosoknak, levéltárosoknak szendvics és kávé melletti információcserére – más-ként kifejezve: a jó értelemben vett „pletykálkodásra”.

A helyismereti kutatás fontosságát nem lehet elégszer hangsúlyozni. Az érdeklődő amatőr együtt dolgozhat a történelemtudóssal, a tanárral, vagy a nyugdíjas házaspárral, vagy az ideiglenes látogatóval. Együtt tanulmányozhatják a tájképet, a családok életét, a mesterségeket.

Így a múlt öröksége, a felhalmozott társadalmi tudás, tapasztalat mindenki számára kézzelfoghatóvá válik, erősítve ezzel a helyi kötődésen alapuló nemzeti öntudatot, és már itt is vagyunk a helyismereti könyvtárosok és gyűjteményük alapvető feladatainál.

A helyismereti szervezetek Nagy-Britannia könyvtáraiban

Bár munkahelyi könyvtárak, hírlapolvasók, speciális könyvtárak – pl. papok, férfiak számára – már működtek korábban is, a nyilvános könyvtárak az 1850-es törvény után jöttek létre. Warrington, Cheshire-ben előfutára volt ennek a törvénynek, hisz két évvel korábban a város polgármesterének könyvadományából megalapított egy könyvtárat.

Amikor a manchesteri városi könyvtárat 1852-ben megnyitották, több mint 500 helyi anyaggal büszkélkedhetett. A következő években sorra alapítottak könyvtárakat olyan elkötelezett könyvtárosok irányításával, mint *William Wright of Plymouth*, aki a Nemzeti Könyvtáros Egyesület 1878-as éves tanácskozásán a helyismereti gyűjtemény fontosságát hangsúlyozta. Az elődök megértették a városra, kerületre vonatkozó könyvek beszerzésének fontosságát, felkeltve ezzel a társadalom érdeklődését a könyvtárak mint kutatóhelyek iránt. A helyismereti gyűjtemény sok helyen az olvasószolgálat speciális gyűjteménye volt és ezzel ta-

lálkoztatunk még ma is. Más helyütt a helyismereti gyűjtemény önálló részleg szakképzett könyvtárossal. Nagy-Britanniában a helyismereti tevékenység fenntartása változatos képet mutat.

A helyi önkormányzatok átszervezésének idejére, 1965–1975-re esik a könyvtári irányítás jelenlegi formájának kialakítása. Most egy újabb változás korszakát éljük, s valószínűleg több korábbi döntés megváltozik. Számos könyvtár fenntartója, mint pl. az én könyvtáramé, felül kellett hogy vizsgálja szolgáltatási rendszerét a fenntartó felé történő elszámolási kötelezettség és a recesszió miatti drasztikus megtakarítási igény miatt.

Van olyan könyvtár, ahol a fenntartó továbbra is fontosnak tartja helyismereti dokumentumok nagy központi gyűjteményét, mások egy-egy terület gyűjtésére koncentrálnak, és minden szolgáltató helyen az adott területre vonatkozó kisebb gyűjtemény kialakítását preferálják. A cél az, hogy mindenütt az igényeknek megfelelő gyűjtemény jöjjön létre.

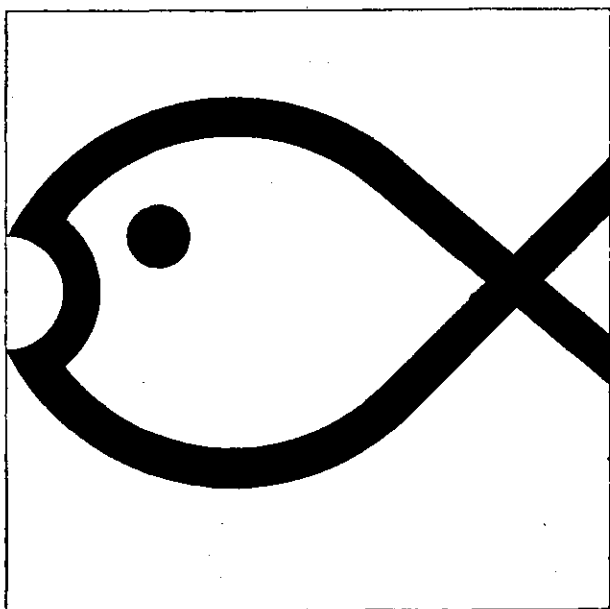
Vannak olyan könyvtárak ahol a fenntartók arra törekednek, hogy a kerületi könyvtárakban a szomszédos iskola diákjai számára is használható gyűjteményt alakítsanak ki. Más városokban a könyvtár és a levéltár egy épületben van és Helyismereti Centrumot alkotnak. A gyűjtemény nagyságát legtöbb helyen anyagi okok is befolyásolják, de függ attól is, hogy a könyvtár társadalmi környezete mennyire tartja fontosnak a helyismereti tevékenységet. Szakképzett helyismereti könyvtárosok rendszerint a központi helyismereti gyűjteményt vezetik, vagy a tevékenység összehangolásáért felelősek. Más esetben a helyismereti tevékenység a kerületi könyvtárosokra vagy a tájékoztató könyvtárosokra hárul.

Észak-Yorkshire-ben dolgozom. Ez Anglia legnagyobb megyéje. Az ország közepén található, területe közel 8 és fél ezer km²; nyugaton Lancashire, keleten az Északi-tenger határolja. 742 ezer lakosa van, az Egyesült Királyság lakóinak kb. 1,2%-a él itt. A megyei túlnyomóan mezőgazdasági terület két nemzeti parkkal; a Yorkshire Dales Nemzeti Park és az Északi Yorki Moors Nemzeti Park. Számos vásárvárosa van, mint pl. Northallentont és a történelmi műemlékeiről híres Harroget és York. A fő iparág a mezőgazdaság és az idegenforgalom. A helyi önkormányzat magas technológiai igényű ipari tevékenységet preferál, úgy mint a cukrászat és a csokoládégyártás Yorkban.

Könyvtárunk felelős a könyvtári, levéltári, múzeumi bizottság tevékenységéért, mely a megyei tanács mellett működik. Tagjait a lakosság választja a megyei tanács munkájának felügyeletére. A könyvtári hálózatban több mint 400-an dolgoznak. 80 szolgáltató helyünk van 6 és fél órától 56 órás heti nyitvatartással. Számos mozgó könyvtárunk van az iskolák, kórházak, öregek otthona könyvtári ellátására.

Közel 18 hónapja, a könyvtári irányítás felülvizsgálata óta a könyvtári szolgálatunk hét csoportra oszlik, melyből hat a tájékoztató könyvtárosok csoportja a helyismereti gyűjtemény napi tevékenységéért felelős. Yorkban, ahol a legnagyobb helyismereti gyűjtemény található rész munkaidős helyismereti könyvtárost foglalkoztatnak.

Bár a megyei könyvtárhoz tartozó könyvtárosok felelősek a helyismereti tevékenységért és személyesen is érdekeltek annak sikerében, a legtöbb helyismereti elképzelés főnökömhöz vagy hozzám jut el, hisz a tájékoztató szolgáltatás vezető könyvtárosa vagyok. Fő célunk, hogy a helyismereti gyűjtemény mindenki

számára hozzáférhető legyen. Tudjuk, hogy a könyvtárak kedveltek a lakosság körében. Hosszabb ideig nyitva tartanak mint a múzeumok vagy a levéltárak. Szoros kapcsolatban állunk ezekkel a gyűjteményekkel. Arra törekszünk, hogy párhuzamos anyaggyűjtést – pl. a tárgyi emlékeknél vagy a kéziratoknál elkerüljük, hisz ezeknek a múzeumokban, levéltárakban jobb helyük van. Az együttműködés különösen fontos az anyagi eszközök csökkentése miatt is.

A helyismeret magában foglalja a helyre vonatkozó tanulmányokat, a földrajztól az építészetig, a helyi időjárás-jelentéstől a néprajzig, a regénytől a plébániai szakácskönyvekig. Minden könyvtárunkban a helyismereti részleg a kézikönyvek (referenz gyűjtemény) közelében kapott helyet, ahol a tanulók tanulmányozhatják Nagy-Britannia történetét, népszerű témák kézikönyveit, mint például a bányászat vagy a környezetszennyezés. Ezzel lehetőséget teremtünk egy-egy téma általános megközelítésén túl a helyi információval történő kiegészítésre is. Vásárolunk olyan brosrákat, melyek bizonyos típusú kutatásokhoz segédanyagok, illetve forrásanyagok számítanak.

Történelmileg Észak-Yorkshire először egy nagy terület, Yorkshire három közigazgatási kerületének egyike volt. Az emberek még ma is ragaszkodnak ehhez a nagy közigazgatási egységhez. Így a helyismereti főgyűjteményben helyet kapnak Yorkshire egészére vonatkozó dokumentumok is. Állománygyarapítási politikánk lényege tehát beszerezni – vásárolni, koldulni, kölcsönözni – minden, a megyével kapcsolatos nyomtatott dokumentumot. Őrzünk könyveket, brosrákat, térképeket, újságokat és folyóiratokat, mikrofilmet, efemer irodalmat, illusztrációkat, fényképeket, audio-vizuális anyagot – a katalogizálás, a mutatózás (indexelés) végnélküli tevékenység. Mindent megteszünk azért, hogy az állomány gyarapításában a könyvtár valamennyi munkatársa részt vegyen. Például: néhá-

nyan elhozzák az otthonukba kézbesített ingyenes újságokat, vagy a különféle pártoktól származó választási kiadványokat. Mások figyelik az egyetemi, főiskolai kutatási témákat. Az elkészült dolgozatok szerzőit arra ösztönzik, hogy munkájukat helyezték el a téma szerint illetékes könyvtárban.

A könyvtári hálózatban négy főkönyvtárnak van kiterjedt helyismereti gyűjteménye. Ezek létrehozása évekig tartott, különösen Yorkban, ahol én dolgozom. A gyűjtemény kb. 13 000 könyvet, brosrát tartalmaz, ezen felül egyéb dokumentumot, mint pl. a polgárháborúról szóló 17. századi brosrától, a legkorábbi – 1728-ból származó – újságon át a mikrolapon rögzített népességmutatóig.

Valamennyi könyvtári egységnek a helyi igényeknek és a könyvtári méreteknek megfelelő gyűjteménye van. A kisebb könyvtárak számára (ahol kevés helyismereti anyag van, mint pl. a falvakban) a központi helyismereti gyűjtemény alapján fénymásolatcsomagot készítettünk pl. a közszégre vonatkozó térképekről, népszámlálási adatokról, cikkekről, kivonatokat a kereskedelmi címjegyzékekből. Mellékelünk a témára vonatkozó bibliográfiát a központi helyismereti gyűjtemény cédula katalógusa alapján. A program neve: Village Outline. E program nagyon sikeres, különösen azokat a diákokat segíti iskolai feladataik elkészítésében, akik túl fiatalok a városi könyvtárba utazáshoz.

Könyvtáros kollégáinkat arra ösztönözzük, ha tanácstalanok egy-egy kérdés megválaszolásában, továbbítsák azt a tájékoztató könyvtároshoz, vagy a nagyobb helyismereti gyűjteményhez. Ezzel párhuzamosan folyamatos továbbképzéseket tartunk a hivatalos népszámlálási jegyzékekről, a helyi szakmai testületek táráról, a történelmi térképekről. Gyakorlatban sajátítva el a fenti eredeti dokumentumok használatát. Természetesen a tájékoztató könyvtárosok személyesen, telefonon és levélben is foglalkoznak az olvasókkal. A következő lépcsőben speciális képzést javasolunk számukra.

Néhány kezdeményezésünk, mint pl. a „Fesztivál képekben” c. fotóverseny a yorki középkori misztériumjátékok idejére esett. A versenybe 6 – a fesztivál ideje alatt készített – képpel lehetett benevezni. A helyismereti gyűjteményünk értékes, a hangulatot tükröző dokumentumokkal gazdagodott, így tehát megérte a fáradságot. A másik rendezvényünk a városok környékének történetével foglalkozó előadássorozat szervezése volt, meghívott előadókkal. Jelenleg a helyismereti könyvtárosok „York élete a második világháború alatt” címmel készítenek összeállítást, melyet az iskoláknak küldünk el az iskolai tananyag kiegészítésé-
ként.

Hamarosan összehívjuk a megyei könyvtár helyismereti csoportjának találkozóját. Rendszeres találkozóinkon a régiót érintő kérdéseket fogjuk megvitatni; különös tekintettel az anyagi alapokra, pénzszerzési lehetőségekre, az állomány konzerválására (megőrzésére). Tagja leszek ennek a csoportnak és megtiszteltetés lesz számomra, hogy beszámolhatok az Önöknél szerzett tapasztalataimról is. Szeretnénk összeállítani egy útmutatót, melyben néhány általam írt tanulmányt, pl. a kölcsönzésről, szerzői jogról, adatvédelemről szólót is hasznosítani tudjuk. Emellett természetesen foglalkozhatunk egy skóciai konferencián felvett javaslattal a beszerzendő példányszámmal kapcsolatban, mely szerint a helyismereti könyvtárosoknak legalább 3 példányt kellene vásárolni a kis helyi nyomdák kiadványaiból, mivel ezek a kiadványok nagyon hamar elfognak, egy példányt azonnal archiválni kellene „mint utolsó példányt”. Hasonló az érvelés a

két mikrofilm őrzése mellett is, melyből egyet másolásra, a másikat megőrzésre használnánk. Személyesen képtem – gazdasági lehetőségeink ismeretében – ennek kivitelezhetőségét. Erről szintén beszélgetnünk kell majd.

Másik ilyen országos szintű együttműködési kezdeményezés a „Newsplan”. Számomra nagyon fontos feladat, hisz a régióban a bizottság elnöke vagyok. „Newsplan” nevű kezdeményezésben részt vesznek a British Library, a közkönyvtárak, egyetemek és szakkönyvtárak képviselői, valamint a helyi lapok kiadói. Az elsődleges történelmi forrásnak számító újságok megőrzésével, védelmével foglalkozunk, melyek nagyon gyakran károsodnak, tönkremennek a rossz raktározási körülmények miatt. Régióinkban kiadtunk egy ismertetőt az újságok tárolásával – eredeti formában vagy mikrofilmen – és állapotának megőrzésével kapcsolatos információkkal.

Helyismereti szakembereinket arra ösztönözzük, hogy hasznosítsák ezeket a tapasztalatokat természetesen a közösség javára. Számos eddig ismeretlen kiadvány került elő, elég gyakran magánkézből. Tudunk arról, hogy egy ilyen újság például üveg keretben maradt épségben. Örömmel szolgál, hogy mikrofilmen gyarapítja az újság archívumunkat.

A helyismereti tevékenység összekovácsolja egy-egy terület lakóit. Helyismereti könyvtárosaink gyakran tartanak előadást bármely feladatukhoz tartozó témában. Helyismereti dokumentumainkkal kiállításokon, bemutatókon veszünk részt. Két alkalommal vettünk részt helyismereti dokumentumokat bemutató kiállításokon, mely a History Fair, „Történelmi Vásár” elnevezést kapta, a városi levéltárral, az egyetemmel, az egészségügyi és az egyházi levéltárral együttműködve. Emlékezetes marad számomra ez a nap, hisz nagyszámú közönség előtt mutattuk be dokumentumainkat. Három asztalon állítottunk ki számos eredeti, illetve fénymásolt dokumentumot. Folyamatos diavetítéssel illusztráltuk tevékenységünket. Nagyszerű volt ez a feladat, melyben még fontosabb volt az együttműködés.

Egy másik kezdeményezést Birminghamban mutattak be, ez a „történelmi autó”, melynek segítségével a helyismereti dokumentumokat kiviszik a könyvtárból

a külvárosba. A kocsi belsejében ülőhelyet alakítottak ki, hogy hallgathassák az előadót, nézhessék a fényképeket, videó felvételeket, hallgathassák a hangszalagon rögzített visszaemlékezéseket. Ez a kezdeményezés nagyon népszerű. Az emberek hozzák családi fényképeiket, hogy ebben a mozgó gyűjteményben lemásolják azt, s ezzel a helyismereti gyűjteményt gazdagítják.

Mindez, amit elmondtam egy hosszú út diákéveimtől napjainkig. Az angol királyok uralkodásának időpontjától eljutottam az Észak-Yorkshire-i helyismereti könyvtárosok munkájának segítségéig, a gyűjtemény hasznosításáig. Jelmondatunk pedig mindig az volt, hogy helyismereti könyvtárosként kötelességünk vigyázni és megőrizni azokat a dokumentumokat, melyeket elődeink ránk hagytak, növekvő szakértelemmel kell az olvasókat kiszolgálni és biztosítanunk kell a gyűjtemény gyarapítását a jövő számára. Büszkék vagyunk arra a munkára, melyet a lokálpatriotizmus erősítéséért tettünk.

Elizabeth Anne Melrose

(Az Észak-Yorkshire Megyei Könyvtár vezető tájékoztató könyvtárosa, az Angol Könyvtáros Egyesület Helyismereti Csoportja elnökének előadása a Magyar Könyvtárosok Egyesületének 26. vándorgyűlésén, Körmenten, az Olvasószolgálati Szekció tanácskozásán – 1994. augusztus 5. – hangzott el. *Fordította: Gáncsné Nagy Erzsébet.*)

**Rendezze be könyvtárát a
MERABONA vagy TÉKA
bútorcsalád elemeiből.**

**Az alkatrészekből álló rendszer jól alkalmazkodik
a rendelkezésre álló tér, az elhelyezésre kerülő
állomány kívánalmaihoz.**

**Raktárakba ajánljuk az
IRINGÓ vagy MINERCIA**

típusú tömörraktári állványokat.

**Kérésükre elvégezzük a helyszíni felmérést,
s ennek alapján berendezési javaslat
és árajánlat kidolgozását.**

Forduljon hozzánk bizalommal!

MEZŐGÉPIPARI KFT. 9317 SZANY
SZABADSÁG U. 1.
TELEFON: 5. 23

**Üzletszerzőnk:
Cavalloni Gyöngyi
1222 Budapest, Csap u. 14/a.
Telefon: 227-0237**